

200 års kamp for at gøre alheden til skov

Af
Skovtaksator Børge H. Larsen
Lindum Skovridergård, Tjele

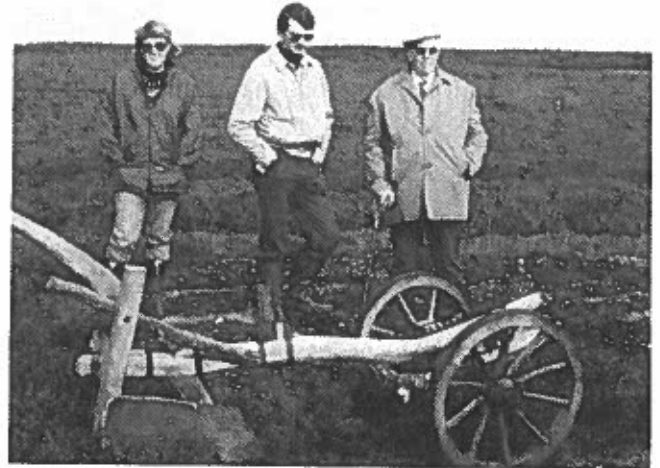
Over 100 forstmænd og andre historiske interesserede deltog i Skovhistorisk Selskabs efterårstur den 1. oktober 1988, til statens hedeplantage under Viborg skovdistrikt, der den 4. juni kunne fejre 200 års jubilæet for statens tilplantning af hederne.

Solen skinnede fra en skyfri himmel, og Amelancierne flammede i de dejligste farver, da man samledes i Kompedal Plantage. Efter at skovrider Johs. Skov havde budt velkommen, fortalte skovfoged S. Aa. Nielsen om Kompedal Plantage.

»Jeg har den mest interessante skovpart«, indledte S. Aa. Nielsen. »Den dækker 27 kvadratkilometer, hvoraf 212 ha er

Skovrider Jørgen Nielsen (th) i samtale med skovfoged B. S. Knudsen på Grate Hede.

Den gamle hjulplov, som man forsøgte sig med ved tilplantning af heden.

fredet hede. Kompedal udgør den vestlige del af Karup hede-flade, der er flad som en pandekage.

Jordbunden er grus og sand, der er meget dårlig til at holde på nedbøren; grundvandet ligger 8-12 meter nede. Plantagen er meget udsat for nattefrost i alle årets måneder; vi har haft klingrende frost Sankt Hans nat.

Stedets historie er præget af voldsomme begivenheder. Den gamle Hærvej har gået her; stridighederne mellem Svend, Knud og Valdemar, bedst kendt fra slaget på Grate Hede. Her har været meget tyndt befolket. Den sorte død og 30 årskrigen havde gjort sit. Området var kgl. vildtbane.

Selve skovrejsningen skete langsom.

I 1783 brændte mortørven væk ved en mægtig hedebrand. I 1940 fik vi besøg fra Tyskland. I 1947 brændte ⅓ af plantagen. I 1952 tog man rigtig fat med maskinplantning; 200 ha blev plantet til om året. - Stormen i 1981 og 1983 gik ud over den sydlige, den gamle, del af plantagen.

Fra 1972 til 1979 fik vi alt for lidt vand, men træerne er vant til barske forhold herude, så de klarede sig igennem.

Vi skal fungere som vildtreservat; for 10 år siden var her endnu spillende urkokke.

For at forebygge brand i fremtiden har man plantet 30 meter brede løvtræsbælter rundt om de 200 ha store sektioner.

Derefter vandrede man gennem pæne, ældre granbevoksninger, hvor man så en selvfornyelse i rødgran. »Klimatet har forbedret sig. Det er nu nemmere at være forstmand - og gran«, sluttede S. Aa. Nielsen.

Skovfoged B. S. Knudsen kom med et indlæg om skovdistriktets boliger: »Skoven er jo andet end træer og penge. Det har også noget med mennesker at gøre.

Arkitekt Hack Kampmann har tegnet flere af skovens huse.

Han havde sit gennembrud med Landsarkivet i Viborg. Os, der bor i husene, ser på de mange spændende detaljer. Dørslagene til Vindum skovfogedbolig var specielt tegnede. Dørgerechterne er noget helt for sig selv. -Kampmann holdt meget af duer, derfor er husene tegnet med indbygget dueslag«.

Hjulplovens betydning

På heden var de gamle redskaber udstillet, som man havde anvendt ved hedens opdyrkning.

Skovfoged Knudsen forklarede: »Hjulploven krævede 2 til 5 spand heste. Den var måske skyld i, at landsbyerne blev dannet. Hjulploven kan vende jorden; den har muldfjæl. Den blev brugt til begyndelsen af 1800-tallet. Hjulploven klarede ikke at bryde alen; den kunne skrælle lyngen. Da man måtte opgive at pløje, greb man til spaden og plantede i gravede huller. 9 kvadratmeter ud af hver 25 blev bearbejdet. Tørven blev lagt op på den vestlige side af huller; på den måde skabte man læ for de små planter«.

Inger Nielsen, der har dybtgående kendskab til Hørsholms historie, fortalte om J. A. Fjelstrup, søn af slotsforvalteren på Hirschholm, at han var meget interesseret i hedens tilplantning, og at han gratis uddelte træer til de fattige hedeboender. Da Chr. VIII spurgte Fjelstrup, om han kunne være ham behjælpelig, svarede denne, at han gerne ville have 300 sølvpopler. Kongen gav ham 600 sølvpopler.

Om eftermiddagen samledes man omkring mindestenen i Stendal Plantage; stenen er rejst som minde om forstinspektør G. W. Brüel.

Der blev kaldt til samling ved det gamle parforcehorns toner, mesterligt håndteret af Børge Jensen, Aalborg.

Skovrider Skov berettede; »Længere tilbage i tiden var her egeskov; den blev forhugget, man udpinte skoven, og så kom lyngen.

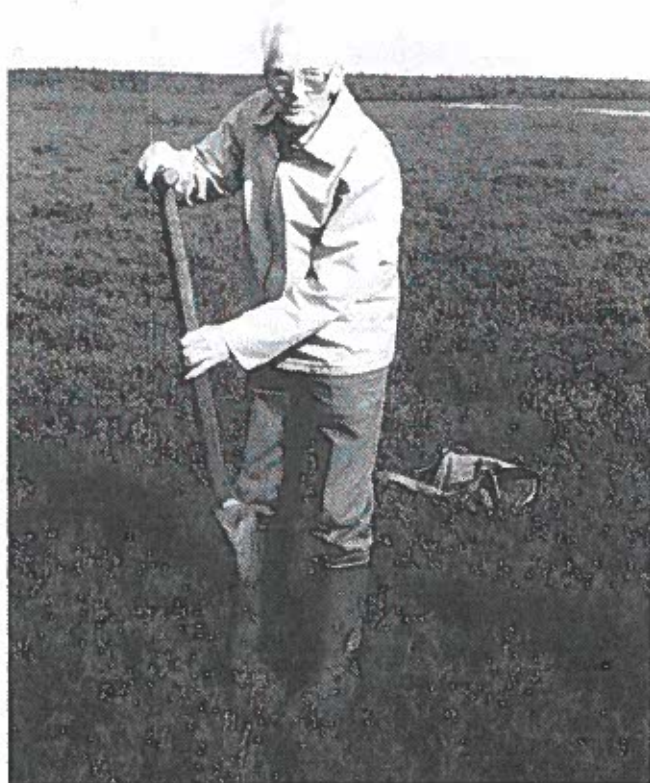
I 1700-tallet var der en bevægelse igang for at øge velstanden. Det gjorde man ved at forøge antallet af mennesker; her ved at indkalde tyskere, kartoffeltyskere, i 1762.«

Vi gør et lille hop i tiden, frem til 4. juni 1788, hvor der blev udstedt en kgl. forordning om, at der skulle gøres forsøg med opelskning af skov på heden.

I 1789 rejste man et lyngdige, der skulle holde geder og får ude; det kan sådan et dige ikke; det var en markering af, at der skulle ske noget særligt.

Skovhistorisk Selskab's formand og Børge Jensen kalder til samling ved mindestenen for forstinspektør G. W. Brüel.

Da hjulploven ikke slog til, greb man til spaden. Her demonstreret af A. G. Elmquist, en af hedens gamle skovridere.

Man indkaldte G. W. Brüel fra Hannover; han havde forstand på lyng og hedeplantning. Det har skovrider Jørgen Nielsen gjort rede for i sine to meget udmærkede bøger, "Alhedens Kongeskov" og "Hedens Grannelund". Henvendt til Jørgen Nielsen sagde skovrideren: »Vi skovfolk i det jydsk er dig megen tak skyldig. Du er dykket ned i utallige papirer. Du har samlet det sammen, som ingen anden har formået«. Jørgen Nielsen øste ud af sin enorme viden om hedeplantagernes historie, og sluttede af med: »Hvordan kom jeg ind i disse undersøgelser? I 1981 skrev Jens Handberg, skovrider på Klosterheden, til mig: "Kunne vi ikke få nogen til at skrive om hedeskovbrugets historie?" Jeg telefonerede og sagde: "Goddag Jens, jeg er startet". Jeg måtte dykke ned i Blicher og Aakjær og i Rigsarkivet.-

Frederik VI besøgte ofte skovrider Jens Bang på Stendalgård. I 1826 var der vældig fest, og skovridergården var kendt som et godt madsted, da Madam Mangor var husholderske. Ved den lejlighed skrev St. St. Blicher en hyldestsang til kongen, "Man vil huske ham til den sidste nål falder i Hedens Grannelund".

Skov er det hele

I gran af 2. generation gjorde skovfoged Ove Glittrup rede for skovens foryngelse ved hjælp af kulissehugst, hvor man deler skoven op i »kulisser«, der i bredden svarer til $\frac{2}{3}$ af bevoksningens højde. Striberne bliver lagt øst/vest for at få optimal skyggevirkning. Og blæsten, der mest er i vest, kan komme igennem uden at ødelægge.-

Derfra førte Glittrup os hen til en stor grøft og stillede spørgs-

målet, hvad vil man med sådan en grøft? »Da jeg kom hertil i 1950«, fortsatte skovfogeden »spurgte jeg min forgænger, hvad formålet var med grøften? Han svarede, at det vel har været noget med et forsvarsværk? - For 14-15 år siden var vi inde på Grønhøj kro. Vi fik øje på et kort på væggen. Det var en kopi af et kort fra 1760, tegnet af koloniinspektør Stitz. Her ser man grøften angivet med dobbelt linie som "vildtbanegebe". Har udgravningen fungeret som skjul for jægerne? Man læser, at egnen dengang var meget vildtrig; vi kalder den idag Vildtbanegrøften«.

Ved planteskolen kunne vi glæde os over en selvforyngelse af douglas, ædelgran, ær og bøg; ovenover rejser de 90- til 100-årige douglasgraner sig - nu er plantagen blevet til skov.

For mange år siden opstod der en række savværker på egnen; det ene har ligget her ved planteskolen. Det var ejet af en Jenssen-Tusch, der var gift med en norsk jente.

For at hun kunne føle sig hjemme, plantede han birk omkring huset. Nu er huset væk, savværket er borte, men birkerne står der endnu.-

Skovrider Skov sluttede af med ordene: »Der sker en marginalisering i disse år. Man skal ikke plante træer alle steder. Den skov, der skal plantes nu, bliver bedre end den skov, vi startede med at plante i lyngen. - Næste store etape er tilplantningen af de marginale jorder. Vi kan idag bruge de ting, som Jørgen Nielsen har samlet«.

Selskabets formand, forstk. Kirsten Olesen takkede for en dejlig dag: »Det har været et godt jubilæum. I har fortalt spændende om alt det, der er sket herude. Tak for en inspirerende tur.- "Lad skoven vokse", det står på den nye brochure. I denne brochure står der "Skov er job og penge", "Skov

»Alhede ændret til skov.«
Kompedal. 71-årig rødgran, selvforyngelse.

er liv"; der står "Skov er oplevelser"; vi siger tak til Jer alle. - Vi kan tilføje "Skov er en dejlig vært".«

